

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ КОНТРРОЗВІДУВАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Рахманов Михайло Ігорович,

ад'юнкт Національного університету оборони України

м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-4273-8435>

Наукове дослідження присвячене актуальному питанню особливостей функціонування Служби безпеки України (далі – СБУ) у сфері контррозвідального захисту економічної безпеки в умовах дії правового режиму воєнного стану. Аргументовано доведено, що питання протидії загрозам економічній безпеці є вкрай важливим із точки зору підтримки обороноздатності держави. Підтверджено її роль саме в умовах воєнного часу як одного з базисів для перспективної здатності української держави у стримуванні агресора. Зауважено, що існування вразливостей у цій сфері, в умовах гібридної війни, надасть вагомій переваги окупанту в посяганні на суверенітет, територіальну цілісність та недоторканість України.

Зацентовано увагу на потребі посилення всіх напрямів роботи суб'єктів правоохоронної діяльності. Серед таких векторів виділено контррозвідальні заходи, потенціал яких є недостатньо розкритим на сучасному етапі державотворення. Відповідно, підкреслено значимість висвітлення правового становища СБУ під цим кутом зору, урахуваючи компетенцію органу.

Для виконання поставленої мети було надано загальну характеристику поширеним загрозам економічній безпеці, які часто реалізуються шляхом розвідальної, підривної й шпигунської діяльності в однойменній сфері. Зокрема, сформульовано їхнє поняття, доведено, що такі загрози прийнято диференціювати на певні групи за різними критеріями. Названо саме загрози, які часто реалізуються шляхом розвідальної, підривної та шпигунської діяльності посягаючи на національні економічні інтереси України. Запропоновано авторське бачення властивостей та ознак відповідних явищ, чинників і тенденцій в нинішніх умовах.

Висвітлено зміст та оцінено роль контррозвідальної діяльності з питань протидії загрозам економічній безпеці. Наголошено, що йдеться про спектр спеціальних та специфічних заходів спрямованих на виявлення та своєчасне попередження й запобігання зовнішнім і внутрішнім загрозам безпеці України відповідними суб'єктами посягаючи на інтереси України. Підкреслено, що її зміст полягає у застосуванні таких заходів для досягнення описаних вище цілей і, відповідно, забезпечення економічної безпеки.

Розкрито суть правового становища СБУ як суб'єкта контррозвідальної діяльності з питань протидії загрозам економічній безпеці. З'ясовано, що він являє собою державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, що забезпечує державну безпеку України і має стійко ефективно реагувати на ці проблеми. Доведено, що поточна компетенція органу дає підстави позиціонувати його в якості суб'єкта, котрий робить свій вагомий і унікальний внесок у забезпечення економічної безпеки.

Проаналізоване вітчизняне законодавство у цій сфері на предмет виявлення дискусійних приписів, що вартують уваги з позиції удосконалення та визначено відповідні напрями саме в умовах дії правового режиму воєнного стану. Наголошено і доведено, що першочергове реагування на ці проблеми є запорукою розбудови ефективної установи з розвиненим контррозвідальним потенціалом.

Ключові слова: державна безпека України, державні органи, загрози економічній безпеці, економічна безпека, контррозвідальна діяльність, напрями, правовий статус.

Рекомендоване посилання:

Рахманов М. І. Особливості функціонування Служби безпеки України у сфері контррозвідального захисту економічної безпеки в умовах дії правового режиму воєнного стану. *International Bulletin on Public Administration and Legal Affairs*. 2025. № 3 (5). С. 59–67. DOI: <https://doi.org/10.32844/ibpala-2025-3.08>

FEATURES OF THE FUNCTIONING OF THE SECURITY SERVICE OF UKRAINE IN THE SPHERE OF COUNTERINTELLIGENCE PROTECTION OF ECONOMIC SECURITY IN THE CONDITIONS OF THE LEGAL REGIME OF MARTIAL STATE

Rakhmanov Mykhailo Ihorovych,

Adjunct at the National Defense University of Ukraine
Kyiv, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-4273-8435>

The scientific research is devoted to the topical issue of the peculiarities of the functioning of the SBU in the field of counterintelligence protection of economic security under the legal regime of martial law. It is argued that the issue of countering threats to economic security is extremely important from the point of view of supporting the defense capability of the state. Its role is confirmed precisely in wartime as one of the bases for the prospective ability of the Ukrainian state to deter the aggressor. It is noted that the existence of vulnerabilities in this area, in the conditions of hybrid war, will provide significant advantages to the occupier in encroaching on the sovereignty, territorial integrity and inviolability of Ukraine.

The attention is focused on the need to strengthen all areas of work of law enforcement entities. Among such vectors, counterintelligence measures are highlighted, the potential of which is insufficiently revealed at the current stage of state formation. Accordingly, the importance of highlighting the legal position of the SBU from this perspective, taking into account the competence of the body, is emphasized.

To achieve the goal, a general description of common threats to economic security, which are often implemented through intelligence, subversive and espionage activities in the same area, was provided. In particular, their concept was formulated, it was proven that such threats are usually differentiated into certain groups according to various criteria. Named are the threats that are often implemented through intelligence, subversive and espionage activities encroaching on the national economic interests of Ukraine. The author's vision of the properties and signs of the relevant phenomena, factors and trends in the current conditions is proposed.

The content and role of counterintelligence activities in countering threats to economic security are highlighted and assessed. It is emphasized that this is a range of special and specific measures aimed at identifying and timely warning and preventing external and internal threats to the security of Ukraine by relevant entities encroaching on the interests of Ukraine. It is emphasized that its content consists in applying such measures to achieve the goals described above and, accordingly, ensuring economic security.

The essence of the legal position of the SBU as a subject of counterintelligence activities on countering threats to economic security is revealed. It is found out that it is a special-purpose state body with law enforcement functions, which ensures the state security of Ukraine and must respond to these problems in a sustainable and effective manner. It is proved that the current competence of the body gives grounds to position it as a subject that makes its significant and unique contribution to ensuring economic security.

The domestic legislation in this area has been analyzed to identify controversial provisions that are worth attention from the perspective of improvement, and the corresponding directions have been identified, especially under the conditions of the legal regime of martial law. It has been emphasized and proven that a priority response to these problems is the key to building an effective institution with a developed counterintelligence potential.

Key words: state security of Ukraine, state bodies, threats to economic security, economic security, counterintelligence activities, directions, legal status.

Актуальність теми

Кількість, масштаб і ступінь складності викликів воєнного часу безальтернативно зумовили потребу перегляду багатьох наявних підходів до функціонування суб'єктів правоохоронної діяльності. Усвідомлюючи явні ризики від статичної поведінки виникло чітке розуміння потреби стратегічних і, часто, законодавчих коригувань різних аспектів роботи учасників правоохоронної системи. Очевидно, що довоєнні

моделі не спроможні вирішити низку проблем вартих уваги з точки зору забезпечення національної безпеки України. Це ж стосується і такої її складової як державна безпека, адже низка компонентів останньої також зіткнулася з новими проблемними питаннями.

Серед таких аспектів чітко виокремлюється й економічна складова, яка перебуває під безпрецедентним тиском, зважаючи на дію нових та існуючих факторів. Будь-яке фізичне

ураження певним типом озброєння (балістичними та іншими ракетами, безпілотними літальними апаратами тощо) умовного об'єкта промисловості може ускладнити або унеможливити функціонування цілої мережі, запускаючи ланцюгові реакції. Однак, якщо в цьому випадку мову доцільно вести про роботу багатьох представників сил оборони, то мають місце й інші грані проблеми для вирішення яких залучаються вузькопрофільні інституції. Із численного їхнього переліку виділяється питання суттєвого послаблення економічного потенціалу української держави шляхом розвідувальної, підривної й шпигунської діяльності в однойменній сфері. Наслідки від успішних таких дій нерідко призводять до появи проблем, які ускладнюють чи унеможливають перебіг багатьох економічних процесів і навіть обороноздатності України. Показовим у цьому сенсі є затримання військовослужбовцями СБУ двох громадян Китаю, які переслідували намір викрасти дані, що стосуються технічних характеристик ракети «Нептун» (Красіков, 2025). Із точки зору економічних процесів можемо вести мову про зниження або навіть припинення виробництва таких засобів ураження. З позиції обороноздатності країни слід вбачати обмеження відповідного потенціалу, адже є імовірність розробки агресором технологій спроможних перевершити викрадені відомості, що може мати відповідні наслідки. Тобто, в загальних обрисах йдеться про суттєве послаблення певного вектора релевантно позначаючись на державній та національній безпеці України.

За описаних умов якраз на суб'єктів правоохоронної діяльності покладається висока міра відповідальності щодо дієвої протидії таким подразниками. Розуміючи їхнє призначення у системі державних органів саме від підсумків роботи останніх, за багатьма параметрами, залежить загальна оцінка від реагування на ці проблеми.

Із початком функціонування Бюро економічної безпеки України левова частка відповідних аспектів правоохоронної діяльності сконцентрувалася в її компетенції. Вказаний підхід пояснюється новим баченням розбудови власне самої національної правоохоронної системи і, за задумом, спрямований на вирішення низки хронічних комплексних проблем у цій області.

Разом із тим, питання контрпротидії розвідувальної, підривної і шпигунської діяльності у досліджуваній сфері залишається в полі зору СБУ. Так, для наочності, можна виділити декілька відомих фактів участі службових осіб органу у відповідних операціях (Бюро економічної безпеки України, 2025; Носальський & Акімова, 2025). Зважаючи на статус фігурантів відповідних проваджень та їхній вплив на ухвалення важливих, часто стратегічних, рішень можна виправдано вести мову про істотне значення наслідків для багатьох економічних процесів.

Правова природа та зміст державної політики за описаним вектором, а також специфіка

самих заходів фактично й юридично унеможливають формування альтернативної парадигми. Тому саме вказана установа залишається націленою на репрезентовану сферу за для відповідного реагування.

Однак, ураховуючи наведені вище авторитетні статистичні дані та маючи деякі авторські оцінки самої проблеми, виникає об'єктивна потреба розробки відповідного кола питань у теоретико-методологічній площині. Формування на їхній основі власного емпіричного матеріалу може мати певну цінність для сучасної правничої думки. А, передбачене, починаючи з 2022 року (тобто вже під час повномасштабного вторгнення) Стратегією забезпечення державної безпеки, затвердженої Указом Президента України від 16.02.2022 № 56/2022 (далі – Стратегія забезпечення державної безпеки) завдання щодо удосконалення контррозвідувального забезпечення економічного потенціалу та економічної безпеки від впливу суб'єктів розвідувально-підривної діяльності дає змогу не стільки вести мову слушність, а про потребу вивчення вказаної тематики, засвідчивши актуальність останньої.

Стан дослідження

Представлена тематика є не достатньо розробленою у сучасних наукових джерелах. Це можна пояснити інтересом до інших векторів роботи вказаної установи, а також перебрання багатьох економічних безпекових питань на себе Бюро економічної безпеки України. Разом із тим, деякі публікації варті згадування і уваги як підґрунтя для певних авторських розмірковувань.

Так, слушно виділити дослідження О. русакової (Брусакова, 2023), О. Герасименка і Д. Мельника (Герасименко & Мельник, 2024), А. Кумейка (Кумейко, 2024), А. Марущака та Н. Кудрявцевої (Марущак & Кудрявцева, 2022), І. Осипчука (Осипчук, 2020), В. Степановського (Степановський, 2023) та ін. Відповідні напрацювання мають вагому цінність для сучасної науки, містивши ряд знакових фундаментальних положень. Проте, аналізовану нами тему фрагментарно розкривають лише О. Герасименко і Д. Мельник, а також І. Осипчук. З огляду на важливість і значимість вказаних питань та з'ясовану відсутність достатньої їх наукової розробки, вони вартують уваги в нинішніх умовах.

Мета статті

Відповідно до тематики наукового інтересу метою дослідження має стати аналіз правозастосовної роботи СБУ у частині здійснення контррозвідувальних заходів щодо широкого кола діянь, націлених на відносини в економічній сфері і які несуть загрозу державній безпеці України. Зміст сформульованої мети зумовив окреслення наступного спектра завдань: 1) надати загальну характеристику поширеним загрозам економічній безпеці, які часто реалізуються шляхом розвідувальної, підривної й шпигунської діяльності в однойменній сфері; 2) висвітлити зміст і оцінити роль контррозвідувальної діяльності

з питань протидії загрозам економічній безпеці; 3) розкрити суть правового становища СБУ як суб'єкта контррозвідувальної діяльності з питань протидії загрозам економічній безпеці; 4) проаналізувати вітчизняне законодавство у цій сфері на предмет виявлення дискусійних приписів, що вартують уваги з позиції удосконалення, визначивши відповідні напрями саме в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Виклад основного матеріалу

Пунктом 6 частини першої статті 1 Закону України «Про національну безпеку України» визначено, що загрозами національній безпеці України визнаються явища, тенденції та чинники, що ускладнюють чи унеможливають або можуть ускладнити чи унеможливити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України. Такий підхід вказує на існування широкого діапазону типів загрозливих факторів, що можуть становити предметний санкціонований інтерес у виконанні багатьох публічних інституцій. Зважаючи на ціннісні орієнтири вітчизняного безпекового законодавства саме під таким кутом зору доцільно розглядати аналізоване підпитання.

Разом із тим, слід усвідомлювати, що такі загрози виправдано поділяти на певні групи за різними критеріями. Це пояснюється наявністю сукупності специфік, притаманних тому чи іншому явищу, тенденції або чиннику. Під вказаним кутом зору слід враховувати, що і кожен державний орган чи самоврядна інституція також, зазвичай, наділені компетенцією, яка фокусується щодо однорідних чи суміжних питань. Для цього вони наділені інструментами, які мають багато спільного з точки зору правозастосовної роботи. На фоні багатополарності лівової частки загрозливих факторів і потребою оптимальної роботи уповноважених суб'єктів таке бачення суверена здається єдиновірним на всіх етапах державотворення.

У світлі чого, визнанням є переконання про відмежування тих загроз, що посягають саме на національні економічні інтереси України. Як відмічалося у вступній частині роботи, репрезентований підхід має попит серед сучасних науковців і, традиційно, береться до уваги під час вивчення тієї чи іншої проблематики. Тож слушною видається дослідницька тактика орієнтуватися на вказане колективне судження, тим самим фокусуючи увагу саме щодо необхідних позицій.

При цьому в ході дослідження інтерес становитимуть саме вузький спектр загроз, які посягають на національні економічні інтереси України. Ознайомлюючись й аналізуючи статистичні дані, а також ураховуючи погляди визнаних вчених у цій області та фахівців слід виділити наступні найпоширеніші загрози: 1) розвідка з метою отримання відомостей, що мають економічну цінність для запитувача чи інших зацікавлених осіб; 2) підризна діяльність у стратегічно важливих галузях економіки; 3) промислове

та науково-технічне шпигунство; 4) корупційні механізми для досягнення відповідних цілей; 5) інформаційно-економічний вплив; 6) інші типи діянь. Такі найпоширеніші делінквентні практики активно, постійно й агресивно використовуються для досягнення неправомірних цілей.

Ситуація загострилася на фоні триваючого повномасштабного вторгнення, коли політика агресора гібридної війни обумовлювала потребу використовувати широкий діапазон методів і способів досягнення цілей. Така обстановка існує і в умовах сьогодення підриваючи виснажений потенціал української держави. Якщо зважати на зміст діяльності країни окупанта, то слушно можна очікувати на аналогічне становище в осяжній перспективі, адже робота тамтешніх спецслужб й інших зацікавлених осіб вказує на системність і тривалість руйнівних для вітчизняної економіки практик.

Діяння, що призводять до появи відповідних загроз мають свою специфіку, яка проявляється в унікальній сукупності форм, методів, способів і засобів досягнення цілей. У межах системи координат національних економічних інтересів також можуть різнитися безпосередні об'єкти руйнівного впливу чи проміжні наміри. Однак, загальні цілі самих актів прояву руйнувань є ідентичними та спрямованими на завдання шкоди відповідним інтересам.

Щодо власне характеристики наведених загроз, то виправданим здається розкрити властивості та ознаки останніх. Із приводу властивостей, то мову слід вести про наступні аспекти: 1) розвинена здатність до адаптації під наявні умови перебігу економічних відносин; 2) широко-векторна гармонізація з іншими деструктивними факторами; 3) здатність до зміни економічної обстановки в багатьох галузях господарства; 4) орієнтир на провідні національні економічні інтереси України; 5) високий ступінь шкідливості; 6) латентність. Перераховані властивості наочно і влучно демонструють високий ступінь руйнівного потенціалу від дії розглянутих вище загроз відповідним інтересам.

Із приводу ознак вказаних загроз, то в цьому випадку мовиться про зовнішні прояви останніх. До числа таких проявів слушно і виправдано віднести наступні знакові позиції: 1) їхня об'єктивізація на законодавчому рівні як обов'язкова умова правосуб'єктності СБУ; 2) більшість із них становлять орієнтир стратегічної безпекової діяльності держави; 3) встановлена законодавством необхідність протидіяти таким загрозам всім зацікавленим особам; 4) визнання їх одними з ключових чинників, тенденцій та явищ, що шкодять національним інтересам України. Тобто, йдеться про визнання таких загроз, що створює обов'язкову основу для роботи СБУ та державну націленість на стратегічну розбудову безпекового напрямку із цих питань.

Наведені властивості, серед численних міркувань, нашоствують на думку про об'єктивну

потребу застосування всіх наявних легальних заходів реагування. Описані потенційні наслідки, особливо в умовах воєнного часу становлять виняткову проблему, адже латентно, але стійко та постійно підривають обороноздатність України. Фактично існує висока імовірність на певному етапі гібридної війни втрати необхідні ресурси на які розраховувало керівництво для відсічі агресору.

У такому випадку становище та власне методики роботи СБУ є одними з тих, що дійсно є необхідними для реального дієвого реагування на вказані подразники. Безумовно, контррозвідальна діяльність як спеціальні заходи, що здійснюються з використанням системи контррозвідальних, пошукових, режимних та адміністративно-правових дій, спрямованих на виявлення та своєчасне попередження й запобігання зовнішнім і внутрішнім загрозам безпеці України розвідальними, терористичними та іншими протиправними посяганнями спеціальних служб іноземних держав та організацій, окремих груп та осіб на інтереси України мають неабияке значення для досягнення відповідних цілей.

Це можна підтвердити якщо сфокусувати увагу на об'єктивованих завданнях наведеної діяльності. Так, відповідно до абзацу другого статті 2 Закону України «Про контррозвідальну діяльність» йдеться про наступні аспекти: 1) добування, аналітична обробка та використання інформації, що містить ознаки або факти розвідувальної, терористичної та іншої діяльності спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на шкоду державній безпеці України; 2) протидія розвідувальній, терористичній та іншій діяльності спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на шкоду державній безпеці України; 3) розроблення і реалізація заходів щодо запобігання, усунення та нейтралізації загроз інтересам держави, суспільства та правам громадян. Тобто, можемо спостерігати націленість на виявлення та встановлення чинників, явищ і тенденцій, які шкодять чи можуть шкодити національним економічним інтересам України. У вказаному випадку якраз підтверджується думка про важливість зазначених заходів саме в рамках протидії описаним вище загрозливим факторам.

Висвітлену тезу можна підтвердити переліком підстав, наявність хоч однієї з яких становить обов'язкову умову для застосування цих заходів. Статтею 6 Закону України «Про контррозвідальну діяльність» наведено вичерпний перелік таких позицій. Фактично умови, що лежать в основі цих підстав вказують на ризиковість певної ситуації спонукаючи до відповідного реагування. А визначені і розглянуті нижче повноваження СБУ з питань контррозвідальної діяльності дають впевненість у реальній змозі досягти необхідних результатів, уникаючи не бажаних проблем.

Із цього також можна зробити висновок,

що зазначена діяльність виступає в якості одного з важливих елементів превентивного захисту економічного суверенітету. Це пояснюється тим, що в арсеналі її засобів багато інструментів, які, першочергово, мають запобігти розвитку руйнівних процесів. Беручи до уваги темпи прогресування багатьох цих явищ, чинників і тенденцій та оцінюючи власне наслідки вкотре загострюємо увагу на важливості такого цілісного напрямку роботи СБУ.

В науковій літературі не достатньо розробленим є питання векторів такої діяльності. Попри це, слушним буде виходити з того, що для зазначеної градації варто застосовувати декілька підходів, які базуються на різних критеріях. Однак, таке питання вимагає додаткової змістовної комплексної розробки зі самостійними метою та завданнями наукового дослідження. На рівні репрезентованої роботи доцільно виділяти такі напрями як захист стратегічних об'єктів, оперативно-розшуковий, протидія економічній експансії, інформаційно-аналітичний та деякі інші.

Відносно питання захисту стратегічних об'єктів, то можна виділити такі кроки як супровід заходів, що стосуються або пов'язані з операційною й фінансово-господарською діяльністю підприємств. Окремим значимим блоком питань бачиться організаційні аспекти їхньої діяльності, в тому числі зміни форм управління, відчуження майна, принципів розподілу часток (акцій) тощо. З приводу оперативно-розшукового вектора, то йдеться про виявлення про виявлення засобів та осіб, які не санкціоновано отримують різні дані про роботу стратегічно важливих учасників економічних відносин. Щодо протидії економічній експансії, то доцільно вбачати виявлення практик, спрямованих на зміну поточних ролей тих чи інших учасників із метою схилення останніх здійснювати діяння на запити, що суперечать національним економічним інтересам України. Стосовно інформаційно-аналітичних питань, то йдеться про акумулювання та аналіз даних, важливих для виявлення цих і суміжних загроз для економічного сектора.

В цілому така діяльність має надважливе значення, особливо під час дії правового режиму воєнного стану. Адже методики агресора та виснаженість української держави спонукають до всебічної активної роботи, націленої на забезпечення різних складових безпекового вектора.

Тому СБУ, яке, на сучасному етапі, являє собою державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, що забезпечує державну безпеку України, має стійко ефективно реагувати на ці проблеми. Відносно нещодавно оновлений, законодавчий підхід чітко визначає функціональну спрямованість інституції на коло лише загроз не воєнного характеру. Якщо виходити зі змісту вказаного вище, то саме на ці загрози, у межах власної компетенції, зокрема і підслідності має спрямовуватися вплив суб'єкта правоохоронної діяльності. Попри поширене

твердження відносно його залученості у ширший діапазон питань мовиться тільки про ці аспекти.

Водночас, якщо виходити із розуміння поняття «державна безпека України», визначеного пунктом 4 частини першої статті 1 Закону України «Про національну безпеку України», а саме захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру, то, безумовно, слушно ствердно мову вести про численний прогресивний спектр проблем. Тому навіть при існуючій постановці питання йдеться про багато векторів для роботи органу, котрі, до слова, обмежені компетенцією останнього.

Крізь призму закріплених завдань органу, в рамках забезпечення економічної безпеки, мова йде про захист державного суверенітету та законних інтересів держави від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб. У залежності від типу й змісту інформації у цьому аспекті слід вести мову і про охорону державної таємниці. Однак, знову ж таки, йдеться про вибіркового підхід на теоретико-методологічному рівні, а не загальну тенденцію. Для нашого дослідження ми будемо виходити з того розуміння, що певна інформація, перебуваючи під грифом секретності, може бути використана для завдання шкоди економічним інтересам України. Окрім того, слід враховувати питання попередження, виявлення, припинення та розкриття деяких складів кримінальних правопорушень, що мають значення під вказаним кутом зору. Відповідно, у цілому йдеться про широкий спектр завдань, важливих із позиції здійснення контррозвідувальних заходів з метою забезпечення економічної безпеки.

Про цьому суть цих завдань уточнюється тими, що містяться в Законі України «Про контррозвідувальну діяльність» фактично будучи різними гранями одного питання. Можемо вважати, що ті, про які йдеться у Законі України «Про Службу безпеки України» є загальними, інші – показують специфіку саме контррозвідувальної діяльності. Вказані особливості проявляються не лише у відповідній роботі СБУ, а й інших суб'єктів, які наділені повноваженнями здійснювати таку діяльність.

Релевантний підхід здається прийнятним і у випадку наступної значимої складової правового статусу органу – його повноважень. Так, Законом України «Про Службу безпеки України» передбачено, що суб'єкт правоохоронної діяльності, серед іншого, здійснює контррозвідувальне забезпечення важливих об'єктів різних галузей господарства (пункт 6 статті 24). Тобто, передбачений обов'язок органу здійснювати відповідні заходи. Однак, його конкретизація визначена Законом України «Про контррозвідувальну діяльність» і доповнена іншими актами вітчизняного

законодавства, у тому числі документами самого СБУ, зокрема і тими, що мають статус «для службового користування». Що ж до його визначення, то, узагальнено, йдеться про наступні позиції: 1) контррозвідувальний пошук, оперативно-розшукові заходи з використанням оперативних та оперативно-технічних сил і засобів; 2) виявлення, фіксація і документування гласно і негласно розвідувальні, терористичні та інші посягання на державну безпеку України, ведення їх оперативного обліку, здійснення візуального спостереження в громадських місцях із застосуванням технічних засобів; 3) проведення контррозвідувальних операцій; 4) мати гласних і негласних штатних і позаштатних працівників, здійснювати заходи конспірації; 5) витребування, збір і вивчення, за наявності визначених законом підстав, документів та відомостей, що характеризують фізичних та юридичних осіб; 6) отримання інформації в інтересах контррозвідки на підставі відповідної контррозвідувальної справи; 7) затримання і тримання у спеціально відведених для цього місцях осіб, які скоїли або мають намір скоїти діяння, що посягають на коло охоронюваних органом національних інтересів; 8) виключно для припинення розвідувальних, терористичних та інших протиправних посягань на державну безпеку України, а також при переслідуванні осіб, підозрюваних у проведенні такої діяльності, у будь-який час безперешкодно заходити і перебувати на території та в приміщеннях юридичних осіб у тому числі їх структурних підрозділів; 9) перебування у встановленому порядку у межах прикордонної смуги, контролюваного прикордонного району, в пунктах пропуску через державний кордон і територіальному морі України; 10) у невідкладних випадках безперешкодно користуватися засобами зв'язку, за певних умов; 11) організувати, координувати і проводити наукові та науково-технічні дослідження, створювати відповідні наукові установи та міжвідомчі координаційно-дорадчі органи; 12) зберігати, носити, застосовувати, використовувати зброю, спеціальні засоби, вживати заходів фізичного впливу, провозити зброю та спеціальні засоби в усіх видах транспорту; 13) користуватися правами, визначеними чинним законодавством. Можна переконливо стверджувати, що наведений перелік прав змістовно описує становище аналізованого органу саме як суб'єкта контррозвідки в досліджуваній сфері. Він чітко показує дійсні можливості інституції у частині протидії багатьом загрозам економічній безпеці.

Безумовно, лише висвітлення природи, завдань і обов'язків у повній мірі не розкриє підпитання статусу СБУ за цим напрямом. Поза увагою залишилися такі аспекти як підстави, захист відомостей, гарантії, контроль та інші позиції щодо органу. Разом із тим, репрезентовані обсяг і суть розуміння наочно показують становище цього суб'єкта правоохоронної діяльності, що формує необхідний базис для подальшого дослідження.

Функціонування досліджуваного державного органу здійснюються виключно на основі чинного законодавства. При цьому відповідні засади формує широкий діапазон приписів, які містяться в нормативно-правових актах різної юридичної сили. Зокрема, статтею 4 Закону України «Про Службу безпеки України» визначено, що йдеться про такі їх групи як Конституція України, згаданий закон України, інші акти вітчизняного законодавства, а також відповідні міжнародні договори, в тому числі угоди, конвенції, пакти та протоколи визнані українською стороною.

Для цілей наукового інтересу, а саме нормативно-правових актів, що вартують удосконалення слід виділити такі як закони України як «Про національну безпеку України», «Про державну таємницю», «Про контррозвідувальну діяльність», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про правовий режим воєнного стану», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» та «Про розвідку». Керуючись орієнтирами щодо окреслення напрямів цих трансформацій слід буде зупинитися і на Стратегії забезпечення державної безпеки, про яку йшлося вище.

Документом визначена потреба удосконалення контррозвідувального забезпечення економічної безпеки та економічного потенціалу від впливу суб'єктів розвідувально-підривної діяльності. Офіційне визнання проблем у вказаній сфері лише зайвий раз доводить точку зору про необхідність посилення цього вектора на сучасному етапі.

Такі ідентичні орієнтири, природно, спонукають до пошуку шляхів із удосконалення чинного законодавства. Адже виключно статична оцінка наявної обстановки сформує уявлення про не завершеність дослідження, суттєво знизивши його вагу серед наявних доробків.

Ураховуючи зміст і логіку останнього завдання слід запропонувати вектори для трансформації наявних правотворчих підходів. Це сформує базис для подальших наукових розвідок та продемонструє наявні уразливості власне чинного законодавчого регулювання. Так, зокрема:

1. Дефіцит кадрового забезпечення. Проблема необхідної кількості професійних кадрів видається однією з надважливих і комплексних у нинішніх умовах. Нещодавно Верховною Радою України було прийнято закон, який збільшує чисельність особового складу СБУ. Разом із тим, він націлений на зростання кількості військово-службовців установи, орієнтованих щодо іншого діапазону завдань.

Однак, у цьому аспекті слід вести мову не лише про потребу розширення штату, а й створення умов для належної вузькопрофільної підготовки. Адже економічні відносини мають свої відмінні специфіки для базового оволодіння якими потрібна спеціалізована підготовка. Це забезпечить формування необхідних компетентностей та якостей, що активно і належно

будуть використовуватися у професійній діяльності. Тому питання посилення кадрової політики органу є вкрай важливим на сучасному етапі державотворення.

2. Оптимальний розподіл функціонального навантаження в умовах воєнного часу. Ще одним питанням, яке вартує уваги залишається проблематика ефективного розподілу функцій інституції для виконання всіх поставлених завдань.

Безумовно, повномасштабне вторгнення внесло істотні корективи в роботу відомства, змістивши багато акцентів у відповідну сторону. Проте, описана значимість стійкості економіки потребує уваги і до однойменного кола спірних питань. Тому варті уваги питання відносно перегляду існуючих стратегічних планів роботи СБУ з урахуванням економічних безпекових пріоритетів.

3. Посилення ролі засобів цифрового ураження. Стрімкий і не передбачуваний розвиток цифрових технологій та, відповідно, поява багатьох дієвих руйнівних практик породжує нові виклики, загрози та ризики перед відомством. Особливо в умовах воєнного часу суттєво підвищується їхній руйнівний потенціал та зростає тиск на економіку.

У цьому аспекті виникає необхідність стрімкої адаптації службових осіб СБУ до нових реалій щоб належним чином протидіяти цим факторам. Адже багато із нових розвідувальних та шпигунських методик складно виявити, що може релевантно позначитися на темпах і характері перебігу багатьох економічних процесів.

4. Поглиблення взаємодії з іншими суб'єктами забезпечення економічної безпеки. Як було встановлено вище, аналізоване відомство стійко та активно співпрацює з багатьма правоохоронними та іншими органами, що забезпечують державну безпеку України. Така взаємодія є об'єктивно необхідною і має за мету посилити безпековий потенціал України в умовах ведення гібридної війни.

Разом із тим, слід нарощувати і розширювати спільні зв'язки, адже ряд питань вимагають змістовної уваги. Це матиме значення і для контррозвідувального вектора, адже виникатимуть нові умови для виявлення загроз і ризиків економічному безпековому сектору. Тому подальша стійка і всебічна консолідація є одним із шляхів підвищення ефективності аналізованого напряму вказаного органу.

5. Завершення більшості ключових процесів щодо реформування системи СБУ. Як відомо, попри війну, аналізований суб'єкт правоохоронної діяльності перебуває на стадії кардинальних організаційних трансформацій, що перешкоджає повноцінній роботі останнього. У світлі цього виникає необхідність прискорення лівової частки вказаних заходів, особливо з огляду на виклики сьогодення.

Тому слід прискіпливу увагу приділити підпитанню належним темпам реформування

СБУ на фоні тих викликів, що стоять перед відомством. Це має усунути багато прогалин і суперечностей, продиктованих зовнішніми та внутрішніми факторами, паралельно посиливши потенціал контррозвідувального та інших напрямів. Попри, на перший погляд, віддаленість цих процесів, одні є залежними від інших, та навіть вирішальними у багатьох аспектах функціонування вказаної установи.

Видається, що репрезентовані аргументи мають переконливе значення з точки зору акцентування уваги стосовно останніх із подальшим впровадженням відповідних змін на офіційному рівні. Навіть попри умовну віддаленість деяких із їхнього числа від контррозвідувального вектора роботи СБУ їхня значимість є вирішальною і знаковою для ефективної роботи установи під цим кутом зору.

Висновки

1. Загрозами економічній безпеці доцільно визнавати явища, тенденції та чинники, що ускладнюють чи унеможливають або можуть ускладнити чи унеможливити реалізацію національних економічних інтересів України. Їх прийнято диференціювати на певні групи за різними критеріями, що пояснюється сукупністю специфік притаманних тій чи іншій загрозі.

До загроз, що часто реалізуються шляхом розвідувальної, підривної та шпигунської діяльності в однойменній сфері доцільно включити наступні: 1) розвідка з метою отримання відомостей, що мають економічну цінність для запитувача чи інших зацікавлених осіб; 2) підривна діяльність у стратегічно важливих галузях економіки; 3) промислове та науково-технічне шпигунство; 4) корупційні механізми для досягнення відповідних цілей; 5) інформаційно-економічний вплив; 6) інші типи діянь. Таким загрозам притаманні наступні властивості: 1) розвинена здатність до адаптації під наявні умови перебігу економічних відносин; 2) широковекторна гармонізація з іншими деструктивними факторами; 3) здатність до зміни економічної обстановки в багатьох галузях господарства; 4) орієнтир на провідні національні економічні інтереси України; 5) високий ступінь шкідливості; 6) латентність. Своєю чергою, ознаками вказаних загроз є такі: 1) їхня об'єктивізація на законодавчому рівні як обов'язкова умова правосуб'єктності СБУ; 2) більшість із них становлять орієнтир стратегічної безпекової діяльності держави; 3) встановлена законодавством необхідність протидіяти таким загрозам всім зацікавленим особам; 4) визнання їх одними з ключових чинників, тенденцій та явищ, що шкодять національним інтересам України.

2. Контррозвідувальна діяльність як спеціальні заходи, що здійснюються з використанням системи контррозвідувальних, пошукових, режимних та адміністративно-правових дій, спрямованих на виявлення та своєчасне попередження й запобігання зовнішнім і внутрішнім

загрозам безпеці України розвідувальними, терористичними та іншими протиправними посяганнями спеціальних служб іноземних держав та організацій, окремих груп та осіб на інтереси України мають неабияке значення для забезпечення економічної безпеки в умовах воєнного часу. Вона передбачає сукупність самостійних спеціальних та специфічних заходів, що реалізуються виключно з підстав, визначених профільним законом. При цьому така діяльність є одним із важливих елементів превентивного захисту економічного суверенітету та спрямована на запобігання розвитку руйнівних процесів у вказаній сфері.

Відповідно, її зміст полягає у застосування таких заходів для досягнення описаних вище цілей. На сучасному етапі її доцільно ґрунтувати за наступними векторами: 1) захист стратегічних об'єктів; 2) оперативно-розшуковий; 3) протидія економічній експансії; 4) інформаційно-аналітичний; 5) деякі інші. Всі такі напрями передбачають здійснення вузькоспеціальних дій, націлених на досягнення власне призначення контррозвідувальної діяльності.

3. СБУ являє собою державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, що забезпечує державну безпеку України і має стійко ефективно реагувати на ці проблеми. Виконуючи відповідні завдання, реалізуючи функції та здійснюючи повноваження, в тому числі права та обов'язки, вказаний орган робить свій вагомий і унікальний внесок у забезпечення економічної безпеки.

Його легальний вплив забезпечується також визначеними підставами, механізмами захисту відомостей, гарантіями, контролем й іншими атрибутами контррозвідувальної діяльності. Все це формує цілісний законодавчий базис для належного і стійкого функціонування аналізованого органу за досліджуванним вектором правоохоронної роботи.

4. Функціонування такого органу здійснюються на основі чинного законодавства. Ключовими нормативно-правовими актами з питань контррозвідки є такі як Конституція України, закони України «Про національну безпеку України», «Про державну таємницю», «Про контррозвідувальну діяльність», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про правовий режим воєнного стану», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про розвідку» та деякі інші акти чинного законодавства у тому числі відомчі документи СБУ.

Разом із тим, окремі питання у цій сфері вимагають подальшого удосконалення. До нагальних регулятивних векторів слід віднести наступні позиції: 1) дефіцит кадрового забезпечення; 2) потреба оптимального розподілу функціонального навантаження в умовах воєнного часу; 3) посилення ролі засобів цифрового ураження; 4) поглиблення взаємодії з іншими суб'єктами забезпечення економічної безпеки; 5) завершення більшості ключових процесів щодо

реформування системи СБУ. Саме ці аспекти потребують першочергової комплексної уваги з метою посилення потенціалу досліджуваного органу як суб'єкта контррозвідувальної діяльності в аналізованій сфері.

Список використаних джерел

- Красіков, В. (2025). Полювання на «Нептун»: як Китай шпигує за Україною та чи є загроза втрати секретних даних. URL: <https://focus.ua/uk/eksklyuzivnyy/713853-sbu-zatrimala-kitayskih-shpiguniv-yak-namagalisyа-vikrasti-dani-pro-neptun>
- БЕБ та СБУ викрили топ-менеджерів Запоріжжяобленерго, які завдали 730 млн грн збитків державному підприємству. (2025). URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-ta-sbu-vykryly-top-menedzheriv-zaporizhzhiaoblenerho-iaki-zavdaly-730-mln-hrn-zbytkiv-derzhavnomu-pidpriemstvu>
- Носальський, І., Акімова, Ю. (2025). Заступника голови Одеського БЕБ затримали за бізнес із росіянами. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/zastupnika-golovi-odeskogo-beb-zatrimali-1760020440.html>
- Брусакова, О. (2023). Правові основи діяльності Служби безпеки України як суб'єкта публічної влади. Юридичний науковий електронний журнал. № 12. С. 533–535. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-12/130>
- Герасименко, О., Мельник, Д. (2024). Протидія Службою безпеки України кримінальним правопорушенням на об'єктах критичної інфраструктури: поняття та зміст. Аналітично-порівняльне правознавство. № 4. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.51>
- Кумейко, А. (2024). Принципи взаємодії Служби безпеки України з іншими правоохоронними органами у запобіганні правопорушень у сфері державної безпеки. Amparo. № 2. С. 25–32. DOI: <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2024-2-04>
- Марущак, І., Кудрявцева, А. (2022). Доступ до інформації про діяльність Служби безпеки України в контексті протидії дезінформації. Вісник ХНУВС. № 2 (97). С. 281–291. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2022.2.25>
- Осипчук, І. (2020). Адміністративна діяльність Служби безпеки України як основа забезпечення критичної інфраструктури. Право і безпека. № 3 (78). С. 32–37. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2020.3.03>
- Степановський, В. (2023). Діяльність Служби безпеки України як суб'єкта забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану. Аналітично-порівняльне правознавство. № 3. С. 298–302. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.54>